Надвечір він задрімав у затемненому готельному номері. Крізь нещільні пластини білих жалюзі до кімнати цідилося біло-смугасте світло, яке ламано строкатило по меблях, килиму на підлозі, по стінах, по невеликій картині із зображенням кориди. Що саме кориди — про це можна було лише здогадуватись: постаті на картині всі до одної були у формі трикутників, чорних і червоних — бики й матадори. Він, проте, не придивлявся до полотна — він узагалі не дуже зауважував картини в готелях і в офісах. Він був музикою, і набагато більший інтерес для нього становили звуки. Але зараз, коли сієста майже закінчилась, а надвечірній курортний гамір ше не розпочався, було начебто тихо, лише монотонно гудів під стелею великий вентилятор на три лопаті, та ще на підвіконні час від часу зітхав кондиціонер. І все ж саме у цій тиші виник якийсь незрозумілий звук, що долинав невідомо звідки і чомусь тривожив слух. Він і прокинувся від того звуку, хоча й нічого не розуміючи, та на денці душі передчуваючи щось лихе, і довго лежав не поворухнувшись.

Прохолоди у кімнаті не було анітрішки; було гаряче, млосно, якось занадто дискомфортно, і він не міг збагнути причини того дискомфорту. Можливо, він захворів чи починав захворювати. Чи не з цієї причини зник апетит, на сніданку в кав'ярні він лише випив склянку апельсинового соку, а їсти нічого не став. На обід зовсім не пішов. Не мав ні сили, ні бажання вставати і йти до гомінкої зали ресторану, порушувати свій спокій. Тож він лежав, вслухався у шум вентилятора й думав. Відчував: зараз найкраще лежати. Якби тільки не ця клята задуха, від якої у тропіках не було рятунку ні вдень, ні вночі. І ще цей звук, який пробудив його із сонливої знемоги.

Не розуміючи до кінця ні свого стану, ні причини тривожного гудіння — іззовні чи, може всередині, у собі — він нарешті спромігся звестись і сів на край широкого ліжка. Та далі його рішучість зменшилась і, трохи посидівши, він знову полегшено відкинувся на зіжмакане простирадло постелі.

Мабуть, дарма він приїхав сюди, у цей благословенний тропічний рай, придатний для людських дерзань, збагачений природою і морем. Він мав інакший інтерес, але сталося так, що контракт на концерти укласти не вдалося, трапився нездалий антрепренер, та він подумав тоді, що, може, так і краще. Він цілковито вільний, без жодних обов'язків і метушні побуде біля моря, скільки йому заманеться, а далі буде видно. Тим більше, що вдома, далеко-далеко на півночі, на нього ніхто не чекав, саме на той час він звільнився від будь-яких можливих обов'язків перед родиною, антрепренерами; може, вперше у житті настав для нього довший чи коротший тайм-аут. Він сам був музикою, проте і з музикою останнім часом щось не складалося, ніколи раніше він не відчував такої байдужості, ба навіть огиди до інструмента, котрий тепер, неначе який непотріб, сиротливо стояв у чорному футлярі при білих дверях. Щось у ньому розлагодилося, загнилось — невиразне, навіть загадкове, до кінця не відчутне. Головне — це вібруюче гудіння, подібне до низької ноти, яку хтось ніяк не міг узяти до кінця, лише спробував і тягнув, довго й невміло. Але чому в ній стільки безпритульної гнітючої тривоги?

Якби розумно й по-доброму, то йому, мабуть, саме пора було б до психіатра, до їхнього родинного лікаря Гавля, котрий свого часу лікував дружину, тещу, старшу доньку. Але ніколи не лікував його самого — не було в цьому потреби. Знову ж таки, він пам'ятав, як на цю прихильність місцевого люду до психіатрії реагував його батько — гидливо, немов до венеролога. Та батько був чоловіком іншого віку й іншого племені, яке, здається, мало колись за звичай взагалі обходитися без лікарів. Мабуть, щось від того передалося й синові.

Не зауважив, як знову задрімав — може, користаючись із залишків тиші сієсти, і якось одразу, без переходу чи паузи йому приснилося інше, що у реальному житті не мало до нього жодного стосунку. Та уві сні все те сприймалося, наче давно знайоме, звичне, і не викликало жодного подиву. Найперше ландшафт — розлогий простір широкої долини, увесь зелений від молодої трави, проте на вигляд зовсім не прерія, не савана — широкий лісистий краєвид без поселиш і доріг. Він

ішов трав'янистим схилом, за ним непоспішно тягнулося стадо волів чи бізонів, це було якось не зовсім зрозуміло, та він і не намагався зрозуміти. Він почувався чи то у ролі пастуха, чи то проводиря цього стада й не командував, не підганяв тварин, а спокійно вів їх кудись по високій нетоптаній траві. Настрій і відчуття були б цілковито буколічними, якби не загадкова тривога, що потрохи виникала невідомо звідки. Тривога та, одначе, переросла у страх, коли попереду неподалік з'явилося урвище — якась широка безодня, котрої було не обминути. Головне — він не міг спинитися, не спинялось і стадо; мабуть, не відчуваючи небезпеки, воли (чи бізони) марудною лавою все сунули й сунули за ним і вже наблизилися до краю безодні. Треба було б їх зупинити чи завернути назад, але він не робив того — не міг чи не знав як. І він із жахом полетів по слизькій траві у безодню, на дні якої щось пінилося, неначе кипіло у велетенському казані — багно, вулканічна магма або щось іще...

Відчуття близької катастрофи й погибелі збурило в ньому якісь душевні зусилля, котрі й перервали ці страждання, і він прокинувся.

Освітлення у кімнаті змінилося: стало темніше, здається, настала ніч; дрібні щілини-смужки пересунулися вгору і тепер строкатіли на стелі — це крізь жалюзі пробивалося низьке світло вуличних ліхтарів. Приглушено звучала недалеко музика самби — грали десь у сусідньому готелі чи на узбережжі під пальмами. Тільки-но він із полегшенням відчув, що позбувся неприємного сну, як у його душу знову повернулось загадкове гудіння, вже ніби забуте. Його не могла заглушити навіть нав'язлива музика самби, цей незмовкний суцільний фон накладався на всі інші звуки іззовні — і це було ненатурально, незбагненно й загадково. Він підвівся з постелі і, не вмикаючи світла, у напівмороці кімнати намацав двері до лоджії.

Ритмічні звуки самби огорнули його з більшою виразністю, в обличчя дихнуло вечірньою паркотою, солонуватим подихом моря. Босий, неодягнутий, у самих лише плавках він ступив до білих, іще гарячих від спеки поручнів і сперся на них. Унизу, під лоджією, тихенько

ворушилося від нічного бризу стрільчасте листя пальм, уздовж вигнутого берега тягнувся намистом ланцюжок матових придорожніх ліхтарів, який зникав за скелястим мисом. Море чорною стіною ліниво ворушилося у всьому нічному просторі, невидимо зливаючись удалині з високим зоряним небом. Стояла ніч із яскраво, неначе вдень, освітленою набережною, обсадженою шеренгами пальм. Із цього боку на гірському схилі громадилися білі споруди вілл, санаторії та пансіонати; неподалік, весь залитий низьким світлом, височів масивний куб нового готелю компанії "Шератон". Унизу під пальмами, навскоси від дороги й готелів з блискітками різнокольорових шильд лискуче завмерли ряди автомобілів; на приморському шосе їх трохи поріділий потік усе ж не припинявся, зблискуючи фарами, все котився й котився в обидва боки. Збочивши, два авто спинилися внизу, якраз під пальмами перед його готелем. З одного невдовзі вийшла пара, жінка трохи затрималася, чекаючи, доки чоловік замикав авто, потім обоє швидко попрямували до входу. З другого автомобіля чомусь довго ніхто не виходив, і він перестав чекати. Перевів погляд догори, у мерехтливу від зірок чорноту південного неба.

Прямо перед фасадом готелю, невисоко над обрієм і морем виразно сяяв п'ятьма своїми зірками славетний Південний хрест. Три зірки були майже однакової величини і яскравості, дві інші, які утворювали ліве плече хреста, видавалися дрібнішими й майже зливались в одну, —— неначе для цілковитої симетрії хреста. З-поміж цих зірок раптом виникло невиразне, ніби в тумані, обличчя його батька (на якусь секунду, не більш), і він аж здригнувся від несподіванки. І водночас саме звідти долинав той загадковий звук, він робився все сильнішим, разом з ним швидко почали збільшуватись і наближатися зорі; створювалась ілюзія, ніби він полетів назустріч. ї справді, він втратив вагу, невідомо як відірвався від поручнів і опинився над морем. Спершу він бачив тільки зоряного хреста, який усе збільшувався, виразно відчувався політ, потім зауважив, як промайнули і зникли внизу набережна, вулиця з пальмами, білі фасади готелів, вигнута смужка берега. Під ним опинилася широка чорна пустка, і він тихо, не

відчуваючи опору повітря, ніби безтілесний, здіймався кудись угору — у зоряну глибінь чорного нічного неба.

Знову, як і раніше, це не викликало в нього жодного здивування своєю нереальністю, швидше було навіть чимось приємним; усі його фізичні відчуття зникли, і він не зауважував ні холоду, ні раніше звичної задухи. Його безтілесне "я" розпросталося над безмежним морським овидом, котрий, одначе, стелився все ширше й ширше, він відчував це, все вище здіймаючись над океаном. Невдовзі земна просторінь і зовсім зникла під ним у ночі, навкруги — згори і знизу — блискоті ла-мерехтіла зоряна карусель, аж дивно було, що він досі не налетів на жодну з близьких зірок, що так несподівано виникали звідусіль. Та він так і не наштовхнувся. Його навіть приваблювала їхня мерехтлива незчисленність, серед якої він уже почав пізнавати окремі зірки. Звідки взялося це пізнавання — невідомо, він ніколи спеціально не вивчав астрономії, лише так, випадково щось із цієї науки знаючи. Та зараз він з певністю впізнавав яскраву комбінацію з кількох зірок — вона мерехтіла на його шляху просто попереду. Це було безладно розкидане гроно сузір'я Стрільця, він навіть спромігся порахувати зірки, яких виявилося десять чи й одинадцять — і це найкрупніших, не беручи до уваги дрібних. Трохи далі над ними плинула імлиста громада Чумацького шляху, а його шлях прямував напереріз. Саме тоді перший неспокій увірвався в його відчуття: що ж це таке з ним коїться?

Якось таки переборовши це неприємне чуття, він почав поволі родивлятися довкола, навіть озирнувся назад — Південного хреста вже не було видко, і з ним разом зник, немовби розтанув, невиразно-невловимий привид батька. Напевно, саме так і було: батько лише привид, він уже не був певен, що бачив саме батька. Унизу залягала густа чорнота — значить, він і далі все летів над океаном, бо на материку внизу звідкись таки блиснуло б світло. А може, він уже піднявся так високо, що земля зникла й навколо був тільки космос. Холодний, мертвий, загадковий космос. Проте він не відчував ніякого холоду, та и дихалося йому наче нормально, хоча швидше за все він уже

не мав потреби вдиханні. Неначе альбатрос над океаном, він безтілесно линув у зоряній стихії. Тільки — куди?

Неширокий протяг Чумацького шляху він подолав доволі швидко, хоча невідомо, як вимірювався час — земними годинами чи світловими роками. Однак нічого особливого в ньому він не відчув — хіба що побільшало довкола дрібних пилинок-зірок, які, однак, не наближались до нього. А коли він вирвався з тієї зоряної туманності, то знов опинився у вільному безмежному просторі, де забриніло-загучало те ж саме внутрішнє гудіння. Втім, тепер воно зробилося більше подібне на спів, урочисто-жалобний реквієм. Але чому реквієм? По кому реквієм?

Тепер стало зрозуміло, що він летів на північ. Можливо, вже проминув і екватор, — якщо з цієї височини можна було спроектувати напрямок на земний екватор. Але куди? І звідки линув той тривожний спів? Що єднало його з тим співом? І що чекало попереду?

Здається, втім, він летів не так і високо, хоча вже й у космосі. Тож він усе частіше став позирати донизу. За певний час там з'явився ледь виразний береговий обрис якогось материка, видно, океан там уже закінчувався. Та що це був за берег, якого материка — він визначити не міг. Уздовж берега розбігались і тьмяно мерехтіли плями світла — може, від численних ліхтарів багатоликих мегаполісів? Значить, це не дикий простір, подумалося з надією. Може, це Європа?

Тільки що йому робити у Європі, до якої він не мав жодного стосунку і яка не була його батьківщиною, він навіть жодного разу на був там проїздом. Інша справа — батько й батькові предки. Колись у дитинстві він чув батькову розповідь про яблука "антони" і з дитячою наївністю повірив, що вони найсмачніші у світі. Смачніші за апельсини, за ананаси. Проте ні скуштувати їх, ні навіть коли-небудь побачити йому так і не довелося. Завжди вистачало інших. Тож тепер він почав розуміти, що підняла його з готельної лоджії якась безсумнівно батьківська сила чи воля, чи, принаймні, його привид, який потім зник. Або залишився десь позаду. І зараз у зоряному просторі його вів інший локатор, вів

упевнено, мабуть, заздалегідь прокладеним курсом. Що це було? Чи не те гудіння-реквієм? Та, може, він зміниться на інше, на щось веселіше, більш певне й менш тривожне?

Ні, гудіння-спів не змінилося, навпаки, з часом воно ставало все виразнішим, набувало неначе знайомих нот — щось із Моцарта, Берліоза. Якось йому навіть причувся знайомий мотив із другої сонати Шопена. Слов'янський композитор минулого. Він мало знав його, проте чув колись, що батько родом з того самого далекого краю. Схоже, тут втрутився сакральний фактор — поклик предків чи щось подібне. Здавалося, він летів у зоряній віхолі саме у той бік, принаймні — на північ.

Біля сузір'я Змії, цієї лінії з вигнутих у лівий бік п'яти яскравих зірок, він знову відчув близьку присутність батька, хоча ні образу його, ні звуку ніде не зауважив. Та все ж батько був десь поруч і чи то керував його шляхом, чи просто своєю містичною присутністю супроводжував його. І жалобний внутрішній мотив зробився ще виразнішим — він уже звик до його мелодії і знав напевно, що це поховальний марш. Але чому — поховальний? Запитати у невидимо присутнього батька не було жодної можливості, та він і не наважився б. Він поводив себе у цій космічній безодні дуже ощадно і стримано, аби не зашкодити чомусь, не зробити чогось не так. Та й батькова присутність була делікатною, ненав'язливою. З усього було видно, що небіжчик-батько мав до того, що з ним зараз відбувається, значно більший стосунок. На відміну від сина, батько так і не звик до країни, в якій прожив більшу частину свого життя і в якій віддав Богові душу. Та не віддав своєї молодості, яка, разом із фактом народження, належала іншому племені, іншій культурі. А це, мабуть, щось-таки та означає, як він зрозумів, часом навіть усупереч власній волі й обставинам. Батько був не такий, як інші навколо нього — не такий характер, не така сутність. Часом його несумісність із навколишньою реальністю дратувала сина, вже народженого і вихованого на новій землі, хоча він і не засуджував батька. Лише довго не міг зрозуміти, тому, мабуть, його сутність і не дуже передалася синові. Але з його смертю... Після смерті батька щось

незбагненне почало міцнішати в серці у сина, і він збагнув, що це не випадково. Спершу він відчув певні моменти власної окремішності від землі, на якій народився, неначе для нього відкрилась інша, правдива батьківщина. Хоча він напевне знав, що іншої батьківщини не було, і він був цілковито задоволений тією, яку мав. Однак, ти бач...

А тепер цей зоряний політ!

Мабуть, він опинився у найвищій точці неба, у зоряному космічному зеніті. Зірки обсипали його звідусюди, згори і знизу, нестерпно яскраво мерехтіли перед очима, переливались різнокольоровими вогнями, декотрі з них опинилися зовсім близенько і стрімко мчали побіля нього, вперед і назад; інші повільно відпливали у різні боки. А ще неподалік падали зірнички, виписуючи навскіс гострі срібні дуги, від яких за мить не лишалось і сліду. На його підльоті до Волопаса з мерехтливо-владним Арктуром посередині похоронний мотив зазвучав виразніше. Мелодія линула звідкись із вищих сфер, наповнюючи весь зоряний обшир нестерпним жалобним смутком. Він уже виразно почав відчувати, що зараз щось має відбутися, і все пильніше вдивлявся вниз. Та внизу, одначе, скрізь було темно, лише деколи щось зблискувало — водяна поверхня чи, може, освітлення навколо міст-мегаполісів. Поодинокі й дрібні вогні у таку височінь, звісно ж, не досягали. І він подумав, що, можливо, почав знижуватись, чи, може, зоряне небо опустилося на землю. Лише чому земля була такою суворо мовчазною? Чому вона зачаїлася? Немов набрякла гнівом і болем і чекала — чого? У небі ж не було ні горя, ані гніву. Хоча не було й радості, він відчував це з певністю.

Коли на зоряному овиді зблиснув ківш Великої Ведмедиці, сумний хорал зазвучав на всю свою міць, але він усе ще не міг зрозуміти: звідки? Знизу, здоокола чи все ж таки з понурої землі? Або, може, з його власної душі?

Він подумав, що, певно, таки саме з душі, що він приніс його з собою. Але як у душі могла зазвучати не знайома раніше мелодія? Зазвичай там лунало багато інших, та все ж знайомих, чутих уже хоч би один раз. Цієї

ж (і він міг це сказати точно) він не чув ніколи. Значить, тоді не з душі. З неба, чи, може, з землі…

Що з землі — це було більш певно.

Це відкриття примусило його пильніше подивитися вниз, у земну темряву; зірки перестали приваблювати, тепер його більше цікавила земля. Щось треба було розгледіти на ній, там була розгадка його незвичайної таємниці. Тільки де? Та ось його політ уповільнився, він ширяв уже не між зорями, а під ними, значить, почалося зниження. Здавалось, він опускався по спіралі, чи що? Музика вже лунала аж до нестерпності урочисто й задушевно. Так, там явно щось відбувалося — когось хоронили. Але кого? Так урочисто хоронити можна хіба що самого Бога. Але невже тут жив Бог? Усе ж таки місце Бога вище, над усіма й усим, що створено ним. Над Землею, планетами, зорями й космосом. Так, принаймні, вважав він змалечку, так було засвідчено у Святому Письмі.

Він уже не опускався навіть по спіралі, він кружляв тепер над одним лише місцем — чорним траурним клаптем у північній півкулі неба. Реквієм то звучав виразно, а то стихаючи трохи, і тоді він розумів, що віддаляється від певного місця — чи не від джерела музики? Певний час у його становищі нічого не змінювалося — кола стали повторюватись одне за одним, і він подумав, що від нього щось вимагається. Зробити чи бодай запитати? Тільки в кого? Нікого ніде не було поблизу, навіть батьків привид тут уже зник остаточно. Він був сам-один — у суцільній темряві, під зоряним склепінням, над темною землею, звідки ринула увись і вшир загадкова музика. І тоді він наважився.

— Кого хороните? — хрипкувато гукнув у темряву, аж не пізнав власного голосу, так жахливо голосно прозвучав він із міжзоряного простору. Та коли резонансне відлуння голосу стихло вгорі, як знову з того простору почулося:

— Народ хоронимо...

"Який народ? Чому народ?" — спантеличено закрутилися в його свідомості невгамовні думки-питання. Та промовити їх він не наважився: мабуть, це було б уже занадто. Все вслухаючись, він намагався збагнути щось і, здається, почав розуміти. Звичайно, батько тут з'явився недарма. Але до чого тут він, батьків син? Навіщо його принесла сюди чиясь добра чи зла воля?

А коли це Божа воля? І принесла вона його сюди через космос і через океан недаремно, бо було в тому якесь призначення. Можливо, навіть вибір, думав він, як і раніше кружляючи та кружляючи розгублено понад понурою земною просторінню. Виписуючи у розрідженому повітрі коло за колом, вслухався у реквієм, який то посилювався й гучнішав, то слабшав і віддалявся. І раптом він із жахом подумав: що буде, коли стихне музика? Куди йому? Як йому бути? Повернутись назад він не знав як, а впасти на цю понуру похоронну землю було б жахливо. Піднятись у космос? Але як? Це вже від нього не залежало, і він це усвідомлював. Відчуття катастрофи охопило його і випромінювалось від нього, неначе транслювалось в ноосферу. Може, тільки в цьому й полягав певний сенс його появи тут.

Так він усе обертався, ширяв угорі, попід зоряною височиною, все ніяк не розуміючи, що має зробити й навіщо він тут? Задля чого? Рятувати чи рятуватися самому? Та як він міг хоч би щось зробити, коли був увесь підпорядкований чужій волі, позбавлений власного "я". Щоправда, він відчував, що довго так тривати не може, похорон мав закінчитися, хоч як би довго він не тривав. Дуже можливо, що разом із похороном скінчиться й він сам.

І справді, музика почала втихати, неначе віддаляючись кудись у глиб земної темряви. А він кружляв усе над тим самим місцем, нікуди не віддаляючись — певно, вже не було куди віддалятися. Тільки щось усередині в ньому віддалялося в почуттях, у ставленні до тієї трагедії — робилося узагальненим, відстороненим, чи що. Глухла жалобна мелодія,

і він танув з нею разом. Хоча себе фізично він не відчував, начебто й не мав свого тілесного "я". Та зараз почало марніти й зменшуватись його "я" духовне...

Так тривало, мабуть-таки, довго, хоча, може, й коротко — він не відчував часу. Може, годину, а може, й рік... І ось уже він усвідомив, що його самого у просторі стало нікчемно мало. Окрайчик його колишнього "я". Все інше засмоктала темрява з віддаленим, як на початку, глибинним жалобним гудінням і зоряним космічним блиском угорі.

А потім не лишилося вже й нічого...